

Cuprins

<i>Notă introductivă</i> (Ana Irimescu)	5
<i>Tabel cronologic</i> (Ana Irimescu)	9

QUAESTIONES DECEM DE COGNITIONE ÎNTREBĂRI DESPRE CUNOAȘTERE

Q. I. Întrebarea este dacă, pentru cunoașterea unui lucru, este necesară existența lucrului însuși sau dacă neființa poate fi obiectul intelectului	15
Q. IV. În al patrulea rând, se cercetează dacă intelectul omenesc cunoaște singularele	71
Q V. În al cincilea rând, se cercetează dacă sufletul se cunoaște pe sine însuși și dispozițiile care se află în el prin esența sa sau doar printr-un act	117
<i>Note</i>	183
<i>Postfață</i> . Problema cunoașterii la sfârșitul secolului al XIII-lea : Mathaeus de Aquasparta și spiritul franciscan (Ana Irimescu)	199
<i>Bibliografie</i>	239

2. *Apoi*, sunt cunoscute în mod propriu acele <obiecte> despre care există dispoziții²³ care se află în intelect. Însă dispozițiile *veritabile*, precum arta, știința și prudența, care se află în intelect se referă la singulare; așadar, singularele sunt cunoscute.

3. *Apoi*, după cum arta se referă la cele ce pot fi realizate, la fel intelectul <se referă> la cele inteligibile²⁴. Or, artizanul cunoaște și întregul, și părțile prin aceeași artă – altfel, părțile nu ar putea să se ordoneze într-un întreg; așadar, prin aceeași rațiune, intelectul înțelege și întregul, și partea. Iar intelectul face un astfel de silogism: „Orice singular există aici și acum”²⁵; nici un universal nu este aici și acum: astfel, nici un singular nu este universal; prin urmare, <intelectul> cunoaște în mod necesar singularul și particularul.

4. *Apoi*, orice este cunoscut, este cunoscut fie de simț, fie de intelect. Or, unele particulare sau singulare sunt cunoscute, dar nu prin simț; așadar, <sunt cunoscute> în mod necesar prin intelect. *Demonstrația minorei* reiese din *Scriptură*, din *4 Regi*²⁶, unde se zice că, nefiind de față, Elisei a văzut că Ghehazi a primit răsplată de la Neeman, ceea ce a fost un fapt singular: deci etc.

5. *Apoi*, tot ceea ce este dorit prin apetitul rațional sau intelectual este cunoscut în mod necesar, pentru că spune Filosoful în *Despre suflet*, III: „Obiectul dorinței este binele cunoscut”²⁷. Or, este cert că dorința se referă la binele singular; prin urmare, intelectul cunoaște în mod necesar singularul.

6. *Apoi*, lucrurile naturale nu pot fi niciodată separate de materie. Căci, după cum afirmă Filosoful în *Despre suflet*, III, „chiar dacă ar fi altceva mărimea și <altceva> esența mărimii, totuși carnea și esența cărnii sunt identice”²⁸. Or, tot ceea ce are materie este singular; așadar, toate

manifestum est, quod naturalia intelliguntur ab intellectu : ergo singularia necessario intelliguntur.

7. *Item*, probabat, quod *singulare nullo modo apprehendatur nisi intellectu* : illa vis sola apprehendit aliquid, quae apprehendit causam et rationem illius ; sed sola vis intellectiva apprehendit causam et rationem individui sive singularis : ergo sola apprehendit et cognoscit *singulare sive individuum*. *Præbatio minoris* est per Richardum, II *De Trinitate*, ubi distinguit triplicem substantialitatem : universalem, specialem et individualem sive singularem ; et omnis substantia est per suam substantialitatem, universalis per universalem, specialis per specialem, individualis sive singularis per singularem ; et vocat substantialitatem formam, ut substantialitas hominis est humanitas. Sed formam solus apprehendit intellectus : ergo solus intellectus apprehendit *singulare* : ergo nullo modo sensus, qui non apprehendit substantialitatem.

Respondeo :

Dicendum indubitanter, quod intellectus noster cognoscit sive intelligit *singularia* ; et hoc necessario convincit *veritas fidei, auctoritas divini præcepti et violentia argumenti*.

Veritas fidei hoc convincit, quoniam *fides* nostra ut in pluribus est circa *singularia*, et omnes fidei articuli de singularibus et particularibus sunt, utpote de incarnatione et ascensione et huiusmodi, quae omnia *singularia* et particularia sunt, quae oportet *credere* ; credere autem

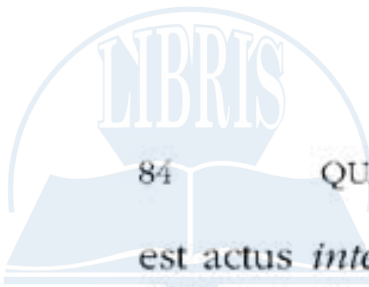
cele naturale sunt singulare. Însă este evident că cele naturale sunt cunoscute de către intelect; așadar, singularele sunt în mod necesar cunoscute.

7. Apoi, s-a dovedit că *singularul nu este cunoscut altfel decât prin intelect*. Cunoaște ceva numai acea facultate care cunoaște cauza și rațiunea aceluia; dar numai facultatea intelectuală cunoaște cauza și rațiunea individualului sau a singularului; așadar, doar ea înțelege și cunoaște singularul sau individualul. *Demonstrația minorei* se face prin <spusele> lui Richard din *Despre Treime*, II²⁹, unde <autorul> distinge între trei feluri de substanțialitate: cea universală, cea a speciei și cea individuală sau singulară. Însă orice substanță există prin substanțialitatea sa: universală prin <substanțialitatea> universală, specială prin cea a speciei, individuală sau singulară prin cea singulară. Iar el numește substanțialitatea *formă*, așa cum substanțialitatea omului este umanitatea. Însă numai intelectul cunoaște forma, deci numai intelectul cunoaște singularul; astfel, simțul <nu îl cunoaște> în nici un fel, pentru că el nu cunoaște substanțialitatea.

Răspund :

Trebuie spus, fără nici o îndoială, că intelectul nostru cunoaște, adică înțelege singularele³⁰. Iar aceasta o dovedesc în mod necesar *adevărul credinței, preceptele autorității divine și forța argumentului*.

Adevărul credinței dovedește <această teză> astfel: pentru că, de cele mai multe ori, *credința* noastră se referă la <realități> *singulare*, iar toate articolele de credință se referă la singulare și particulare, cum ar fi Întruparea și Înălțarea și altele asemenea, care sunt, toate, <realități>

est actus *intellectus* vero non viso assentientis, quia ut dicit Augustinus, *De praedestinatione sanctorum*, „credere est cum assensione cogitare” ; impossibile est ergo, aliquid credi, quod non intelligitur ; oportet autem, *credi singularia*: ergo necesse est, singulari *intelligi*.

Secundo hoc convincit *auctoritas divini praecepti*. Praecipit enim Dominus, diligere proximum sicut semetipsum, *Matthaei*, 22 : „Diliges Dominus Deum tuum ex toto corde tuo et ex tota anima tua et ex tota virtute tua et proximum tuum sicut te ipsum” ; et *Ioannis*, 13 : *Hoc est mandatum meum, ut diligatis invicem*. Sed, ut dicit Augustinus, X *De Trinitate* et XIV *De Trinitate*, nullus potest diligere, qui quid vel quale sit, nescit : ergo si secundum praeceptum divinum diligimus fratrem et proximum dilectione et amore, qui est actus *voluntatis* intellectualis, necesse est, fratrem et proximum cognosci cognitione intellectuali. Sed non diligimus fratrem vel proximum in universali, sed in particulari, quia hunc fratrem et hunc proximum : ergo necesse est, quod cognoscamus in particulari et in singulari.

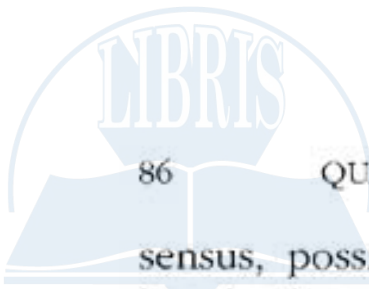
Tertio hoc convincit *violentia argumenti*, et sumitur *prima ratio* ex parte *potentiae intellectivae*, quoniam in potentiis ordinatis ad invicem quod potest virtus inferior necessario potest virtus superior et amplius. Si igitur potentiae sunt ad invicem ordinatae, ita quod primo est sensus, secundo imaginatio, tertio ratio, quarto intellectus sive intelligentia, necesse est, quod id quod potest

singulare și particulare pe care trebuie să le *credem*. Însă a crede este actul *intelectului* care își dă asentimentul <pentru lucrul care> n-a fost văzut, pentru că, după cum afirmă Augustin în tratatul *Despre predestinarea sfinților*³¹: „a crede înseamnă a gândi cu asentiment”. Așadar, e imposibil să se creadă ceva ce nu este cunoscut. Or, <aceste realități> *singulare* trebuie *crezute*; prin urmare, este necesar ca <realitățile> singulare să fie cunoscute.

În al doilea rând, <teza> e dovedită de *autoritatea preceptelor divine*. Într-adevăr, Domnul a poruncit ca să-ți iubești aproapele ca pe tine însuși, în *Matei*, 22³²: „iubește-l pe Domnul Dumnezeuul tău din toată inima ta și din tot sufletul tău și din toată tăria ta, și pe aproapele tău ca pe tine însuși”. Iar în *Ioan*, 13³³: „aceasta este porunca mea ca să vă iubiți unii pe alții”. Dar, după cum afirmă Augustin în *Despre Treime*, X³⁴ și XIV³⁵, nimeni nu poate iubi dacă nu cunoaște cum este și de ce fel este <ceea ce iubește>. Astfel, dacă după preceptul divin îl iubim pe fratele și pe aproapele <nostru> cu iubire și dragoste – ceea ce ține de actul *voinței* intelectuale –, este necesar să îl cunoaștem pe fratele și pe aproapele <nostru> prin cunoaștere intelectuală. Însă nu îl iubim pe fratele sau pe aproapele <nostru> în general, ci în particular, <tocmai> pentru că <este> acest frate și acest aproape; așadar, este necesar să îl cunoaștem în particular și în <realitatea> singulară³⁶.

În al treilea rând, <această teză> se dovedește prin *forța argumentului*. Primul argument este stabilit din perspectiva *facultății intelective*, întrucât în facultățile ordonate unele față de altele, ceea ce poate <face> o facultate inferioară, poate <face> în mod necesar <și> o facultate superioară, ba chiar mai mult. Așadar, dacă facultățile sunt ordonate una față de alta, astfel încât prima este simțul,

sensus, possit imaginatio et amplius, et quod potest imaginatio possit ratio et amplius, et quod potest sensus, imaginatio et ratio, possit *intellectus* et amplius. Si igitur sensus et imaginatio cognoscunt et apprehendunt particulare, non autem universale, ergo ratio et intellectus non tantum universale, sed universale et particulare sive singulare cognoscit. Et hoc est quod dicit Boethius, V *De consolatione* circa finem: „Superior”, inquit, „comprehendendi vis amplectitur inferiorem, inferior vero ad superiorem nullo modo consurgit. Neque enim sensu aliquid extra materiam valet, vel universales species imaginatio contuetur, vel ratio capit simplicem formam; sed intelligentia quasi desuper spectans, concepta forma, quae subsunt etiam cuncta diiudicat; sed eo modo quo formam ipsam, quae nulli alii nota esse poterat, comprehendit. [Nam] et rationis universum et imaginationis figuram et materiale sensibile cognoscit, nec ratione utens nec imaginatione nec sensibus”. Augustinus etiam, XII *Super Genesim ad litteram*, dicit, quod „error potest esse in visione corporali et imaginaria, sed in intellectuali visione error esse non potest, aut enim intelligit et verum est; aut si non est verum, non intelligit”. Et ideo adhibetur intellectus ad discernendum, quid significant corpora aut corporum imagines; nullo autem modo posset discernere,